

Eesti Vabadusvõitlejate Liidu Infoleht

VABA SÕNA

NR 52 JUUNI 2025

VÕIDUPÜHA 106

22. juunil Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus, Tori

Eesti Reservohvitseride Kogu teeneteristi üleandmine

Reisilennuk "Kaleva" mälestustahvli avamine

Võidupühale pühendatud tänujumalateenistus ja mälestustule süütamine

Kaitseliidu peakaplan Peeter Paenurm süütas Tori sõjameeste mälestuskirikus võidupüha tänujumalateenistusel altariküünlast mälestustule, mille maratoonarid tõrvikuga õhtuks Pärnusse toimetasid.

23. juuni hommikul liideti mälestustuli võidupüha paraadi peaproovi järel noorkotkaste läidetava muinastulega ja sellest sai võidutuli, mille president Alar Karis saatis paraadilt ühtlasi jaanitulena laiali kogu riiki.

President osales tänujumalateenistuselgi, mille järel suunduti sinimustvalge lipuspaleeri vahel rongkäigus Tori kalmistule, kus riigipea asetaski pärja vabadussõja sangaritele püstitatud monumendi juurde. Pärast seda istutas president tamme.

Tänujumalateenistusel anti üle Eesti reservohvitseride kogu tänavused teeneteristid. Kuldristi pälvis kapten Aaro Mäkelä, hõberisti said leitnant Daimar Liiv ja nooremleitnant Toomas Niinemäe. Raudristiga tunnustati major René Värki, kapten Andres Lemberit, leitnant Kalev Õigerit, leitnant Janek Levinit ja nooremleitnant Sander Laasikut. Eriteeneterist anti major Ravo Sarmetile ja major Ülo Isbergile.

President Karis märkis Tori kirikus peetud kõnes, et vabatahtlikud riigikaitseorganisatsioonid on tugevad just vabades riikides. “Sest sellised organisatsioonid eeldavad armastust oma riigi vastu, mitte hirmu oma riigi ees, mis valitseb diktatuurides ja totalitaarsetes riikides,” kõneles riigipea.

“Riigikaitse kõrgeima juhina on mul hea meel selliste organisatsioonide üle, kus ühinevad vabatahtlikkus ja riigikaitse. Nii nagu Kaitseliidus,

muidugi Eesti reservohvitseride kogus, aga ka teistes väärikates riigikaitsealistes organisatsioonides. Just teie pakute arenguväljavaadet reservis olijatele, võimalust olla kaasatud riigikaitseesse, õppida ja tegutseda.

Mida rohkem on väljaõppinud vabatahtlikke meie riigikaitse, mida rohkem nähakse ühiskonnas lugupeetud inimesi vabatahtlikult osalemas Eesti riigikaitse, seda tugevam on teie eeskuju ja ühiskonna vaimne tugevus. Seda kaitstum on Eesti,” kinnitas president.

Vabadussõja võidule pühendatud üritusele lisasid muusikalist kõla Kaitseliidu Pärnu maleva puhkpilliorkester Saxon, Pärnu-Jaagupi muusikakooli trompetiansambel ja ukrainlannast klaverisolist Alina Zahladko.

Kiriku seinal avati mälestustahvel 85 aastat tagasi Soome lahe kohal Keri saare lähistel alla kukkunud reisilennuki Kaleva ohvritele. Soomest Eestisse teel olnud Kaleva tulistasid 14. juunil 1940 alla Nõukogude Venemaa pommitajad. Selle sõjakuriteos hukkus seitse reisijat ja kaks meeskonnaliiget.

Fotod: Jaanus Silla

23. JUUNI VÕIDUPÜHA PARAAD PÄRNUS

Käesoleva aasta võidupüha tähistati keskselt Pärnus, kus kaitseliit pidas võidupüha paraadi. Türgi lennuvägi korraldas Pärnu lahe kohal pärastlõunal õhuvaatemängu. Võidupüha tähistamine algas lipuheiskamisega kell kaheksa Iseseisvuse

väljakul, sellele järgnes pargade asetamine Vabadussõja mälestussambale ja võidutule ühendamine Alevi kalmistul kell üheksa hommikul.

Kell 10 peeti Eliisabeti kirikus oikumeeniline jumalateenistus.

Paraadil marssisid kaitseliitlased, naiskodukaitsjad, kodutütred ja noorkotkad Lääne maakaitseringkonnast. Liputoimkondadega on esindatud Kaitseliidu kool, küberkaitseüksus ja valveteenistus. Lisaks marssisid partnerid politsei- ja piirivalveametist, vanglateenistusest ning päästeametist ja päästeliidust.

President andis paraadil Kaitseliidu liikmetele üle võidutule, mille nad viisid edasi oma kodumaakondadesse. Tänavused tuletoojad olid Kaitseliidu ajakirja „Kaitse Kodu!“, mil täitis tänavu 100 aastat, vabatahtlikud kaasautorid. Võidutuli süüdati paraadipäeva hommikul, ühendades selle jaoks muinastule ja mälestustule.

Kaitseliit pidas Pärnus võidupüha paraadi neljandat korda. Varem on linn kaitseliitlasi võõrustanud 1995., 2001. ja 2012. aastal.

Liitlasriikidest osalesid võidupühal esindused Soomest, Leedust, Lätist, Taanist, Poolast, Ameerika Ühendriikidest, Ühendkuningriigist (Suurbritanniast), Prantsusmaalt ja Rootsist.

Paraadist tegid ülelennu Eesti ja liitlaste lennuvahendid: helikopterid UH-60 Black Hawk, kopter Augusta Westland 139, lennukid KingAir B350 ja M28 ja hävituslennukid F-16. Kell kaks toimus Pärnu rannas lahe kohal Türgi õhuväe vigurlennugrupi Turkish Stars õhušou.

Fotod: Siim Lövi/ERR

Neljas sõjasuvi Ukrainas ja haprad rahulootused

Koos USA presidendi Donald Trumpi võimuleasumisega algasid jälle lootused Euroopa kagunurgas Ukrainas toimuva sõja lõpetamiseks. Kolme sõja-aasta jooksul on Ukrainas tohutul hulgal purustatud linnu ja külasid, tapetud tuhandetes inimesi: sõjaväelasi ja tsiviliste.

Hinnanguliselt on surma saanud alla 100 tuhande ukrainlase ja üle 200 tuhande venelase. Sellise intensiivsusega suurt sõda pole Euroopas olnud pärast Teise maailmasõja lõppu. Jugoslaavia sõdades hukkus 1990–2001 kokku ligi 150 tuhat inimest, aga enamus neist olid eraisikud ja sõjategevus oli väiksema mahuga ning pikemate vaheaegadega.

Kindlasti ootavad sõja lõppu nii ukrainlased kui ka venelased, kuid ametlike seisukohade järgi on mõlemad riigid valmis siiski edasi sõdima, et saada soodsaid rahutingimusi. Seejuures Venemaa ei ole praktiliselt oma 2022. aastast pärit ultimatiivseid šovinistlikke nõudmisi Ukraina riigi ja rahva hävitamiseks nõrgendanud. Seega jääb ukrainlastel üle vaid oma Vabadussõda jätkata.

Endiselt võib konstateerida, et tegemist on positsioonisõjaga, rinne seisab sisuliselt paigal ja Vene sõjavägi jätkab Punaarmee Teisest maailmasõjast pärit „liharünnakute“ traditsiooni raskeid kaotusi kandes. Samas areneb kogu aeg edasi droonide sõda, mõlemad pooled arendavad ja täiustavad pidevalt oma droone ja püüavad üha uute meetoditega kahjutuks teha vaenlase omi. Kogu maailma militaareksperdid kasutavad seda sõda

kindlasti droonisõja kogemustest õppimiseks.

Venelastel õnnestus lõpuks tagasi vallutada ukrainlaste sillapea Kurski oblastis, millest tehti propaganda abil „suur võit“. Ukrainlased samal ajal on saavutanud edusamme kaugrännakutel Venemaa tagalasse: rünnatakse lennujaamu, sõjatehaseid, kütusehoidlaid, naftabaaase jms. Kõige suuremat vastukaja sai perfektselt ette valmistatud droonirünnakud erinevatele vene lennuväebaasidele 1. juunil, mille tulemusena hävitati ja kahjustati Venemaa strateegilisi pommitajaid (ja muid lennukaid) 7 miljardi dollari väärtuses omapoolsete suhteliselt väikeste kuludega.

Rahuläbirääkimiseni ei ole vaatamata USA uue presidendi pingutustele jõutud, kahel kohtumisel Istanbulis on saavutatud vaid kokkuleppeid sõjavangide vahetamiseks. Aga asi seegi. Kahjuks toimus juunis uus äge konflikt Lähis-Idas Iisraeli ja Iraani vahel ning paistab, et niipea maailmas pikemat rahuperioodi ei tule...

Eesti elu saadavad paraku endised probleemid: majandusseisak, kasina toetusega valitsuse suur ebapopulaarsus, ametnike jultunud omavoli, sõjahirm ja palju muudki, mis häid mõtteid ei tekita. Lohutuseks võib vaid öelda, et vaevalt üritab Venemaa meid rünnata enne Ukraina sõja lõppemist ja on väheusutav, et ta seda teeb siis, kui Eestis viibivad USA, Suurbritannia ja Prantsusmaa üksused (nagu praegusel hetkel).

Seega jääb üle loota vaid ilusa suve saabumist käimasoleva heitliku ilmaga jahedapoolse ning vihmase kevade ja kevadsuve kiuste.

76 AASTAT MÄRTSIKÜÜDITAMISEST

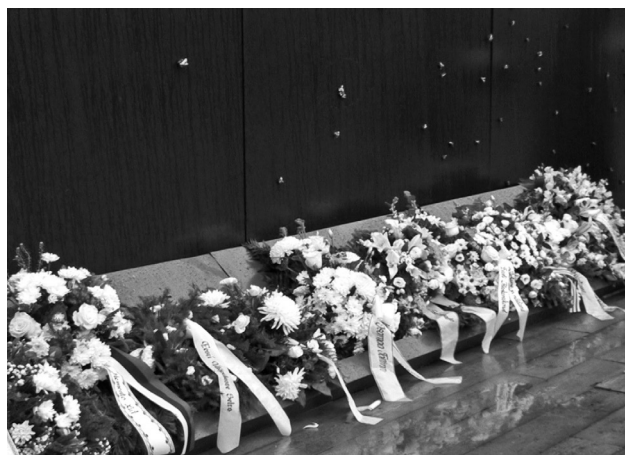
25. märtsil möödus 76 aastat Nõukogude okupatsioonivõimu massikuriteost Balti rahvaste vastu. Nõukogude režiim küüditas 1949. aastal Eestist vägivaldselt Siberisse üle 22 000 inimese, kolmest Balti riigist kokku üle 90 000 inimese, nende seas palju lapsi ja vanureid.

Üle kogu Eesti toimusid mälestusüritused. Tallinnas toimus esmalt kell 12.00 mälestushetk Toompeal, Leinava Linda mälestusmärgi juures.

Kell 16.00 algas Maarjamäel Kommunismi ohvrite memoriaalis. Eesti ohvitseride mälestusseina juurde asetati Kaitseministeerium pärg. Küüditamise ohvraid mälestati kõnede ja palvustega. Sündmusel oli lipuvalve. Memoriaalile asetati rohkesti pärgi ja lillekimpe. Kell 18.00 toimus küünalde süütamine Vabaduse väljakul.

Fotod: Jaanus Silla

23. APRILL VETERANIPÄEV TORIS JA MUJAL EESTIS

Toris Eesti sõjameeste mälestuskirikus toimus veteranipäeva mälestusteenistus ja saadeti üle riigi teele jürituled.

Tori kiriku taastajate ühenduse juhatuse esimees Keskpäeval algaval mälestusteenistusel teenis Kaitseliidu peakaplan Peeter Paenurm ja mängis Kaitseliidu Pärnumaa maleva orkester Saxon Kaido Kivi juhatusel. Altaritulest süüdati ja õnnistati jürituled, millest üks jõudis tavalikohaselt Tallinna Lasnamäele 55 meetri kõrgusele Sõjamäele, kuhu on rajatud Jüriöö park, aga seda jagati teistelegi soovijatele.

Vabadusvõitlusele pühendatud jumalateenistuse järel jätkus veteranipäeva tseremoonia sõjameeste ja rüütlite kaitsepühaku Püha Jüri ratsamonumendi juures. Naiskodukaitsjad serveerisid kõhutäiteks suppi, kirikus oli võimalik kohvi rüübata ja vestlust jätkata.

Eesti sõjameeste mälestuskirikust on jürituled teele saadetud järjepidevalt 2001. aastast, väärtustamaks eestlaste vabadusvõitlust, tänu millele on meil oma riik. Veteranipäeva tähistatakse

lipupäevana, sellest edasi jätkub aprilli lõpuni sinilillekuu, toetamaks sümboolse rinnamärgi kandmisega kaitseväge ja Kaitseliidu veterane ja tunnustades nende lähedasi.

13. veteranipäeva tähistamisel osalesid Westholmi gümnaasiumi, Prantsuse lütseumi, Mustamäe gümnaasiumi, Tallinna Saksa ja Kadrioru Saksa gümnaasiumi, Tallinna XXI kooli ja Sindi gümnaasiumi esindused oma lippudega.

Veteranipäev on alates 2014. aastast ametlikult lipupäev, mistõttu kutsus kaitsevägi kõiki inimesi 23. aprillil heiskama oma kodudel riigilipud, et näidata toetust kaitseväe ja Kaitseliidu veteranidele.

Kaitseväe ja Kaitseliidu veteranide hulka kuulub üle 3000 inimese.

Veteranipäeva tähistamisega 23. aprillil täname ja tunnustame neid mehi ning naisi, kes on sõjalistel operatsioonidel kodust kaugel tugevdanud Eesti julgeolekut ja rahvusvahelist tõsiseltvõetavust, samuti nende perekondi ja lähedasi. Selle päeva puhul toimub erinevaid üritusi üle Eesti.

2014. aastast viib Eesti Vigastatud Võitlejate Ühing koostöös Naiskodukaitsega igal kevadel aprillis läbi Sinilillekampaaniat, mis kutsub üles kandma Sinilille rinnamärki ning tunnustama ja toetama sellega kaitseväe ja Kaitseliidu veterane. 2025. aasta veteranikuuga kogutakse raha vaimse tervise esmaabi osutamiseks reservis olevatele veteranidele.

Eestis on üle 3000 veterani, kes on osalenud erinevatel rahvusvahelistel sõjalistel ja rahutagamise operatsioonidel maailma eri paigus. Sinilillekampaaniaga juhitakse tähelepanu välisoperatsioonidel osalenud kaitseväelaste panusele vabaduse ja demokraatia kaitsel.

Kell 10 hommikul toimus langenud kaitseväelaste mälestamine Tapa linnas ning küünalde süütamine langenute haudadel üle Eesti.

Kell 17–19 toimus Kaitseväe juhataja ja Kaitseliidu ülemä ühine vastuvõtt kõigile Kaitseväe ja Kaitseliidu veteranidele Tallinnas, Vabaduse väljak 5.

Kell 19 toimus Tallinnas Vabaduse väljakul veteranide auks korraldatav tasuta heategevuslik kontsert Veteranirock.

Fotod: Jaanus Silla

27. APRILL – SOOME VETERANIPÄEV

Riiklikku Veteranipäeva tähistatakse Soomes alates 1987. aastast ja sel päeval tädatakse ühtlasi kõiki Soome vabaduse eest võitlejaid, kaasa arvatud Eesti soomepoisse, keda on kahjuks on meie sekka jäänud vaid üksikud.

Sel päeval 1945. aastal lõppes Soome pinnal sõdimine. Soomlased ise on jaganud Teise maailmasõja ajal Soome pinnal toimunud sõjategevuse kolmeks osaks: Talvesõda 1939–1940, Jätkusõda 1941–1944 ja Lapi sõda 1944–1945.

Viimases sõdisid soomlased ja sakslased põhiliselt Lapimaal ja 27. aprillil 1945 taganesid viimased Soome pinnal olnud Saksa väeosad taganesid lahingutega üle piiri Norra territooriumile ning Soome sõdurid heiskasid oma lipu Soome-Norra-Rootsi piiride kokkupuutekohal Kilpisjärvis.

Tallinnas Metsakalmistul pani Soome suursaatkond ja mitmed organisatsioonid pärjad sel päeval Eestis soomepoiste mälestusmärgile.

27. aprillil 2025 tähistati Soome Kaitseväge veteranide päeva Metsakalmistul

15. mail käisid külas Talvesõja Veteranide Uukuniemi Pärimusühingu liikmed Metsakalmistul avaldati austust Soomepoistele

Carl Gustaf Emil Mannerheim

**4. juuni –
Soome kaitsejõudude lipupäev ja
marssal Carl Gustaf Emil Mannerheimi
157. sünniaastapäev**

4. JUUNI – EESTI LIPU PÄEV

Sinimustvalge Eesti lipp väljendab ühtsust. 4. juunil 1884 pühitsesid 24 eesti üliõpilast esimese sinimustvalge lipu. Tudengilipust on saanud rahvast ja riiki ühendav Eesti lipp. Lipu heiska-

mine tähistab ühiste aadete ja väärtuste elujõudu ning väljendab ühtekuuluvustunnet. Eesti lipu päeva tähistati üle maa, iseäranis Tallinnas Toompeal, Tartus Eesti Rahva Muuseumis ja Otepääl.

Esimene sinimustvalge lipp

Lipu sünd – 4. juuni 1884

Esimese sinimustvalge lipu õnnistamisest Otepäa kiriklas möödus tänavu 141. aastat. Traditsiooni kohaselt toimub sel puhul Otepääl rongkäik, jumalateenistus ja kontserdid.

Tänavu sai näha Otepäa pastoraadis ERMi

ja Eesti lipu keskuse näitust ning Otepäa linnamäel toimub omalaadne ajalootund, kus avati paika tutvustav audiorada. Päeva lõpetas Narva sümfooniaorkestri lipupäeva kontsert Otepäa kirikus.

Eesti lipu 141. aastapäeva tähistamine 4. juunil 2025

9.45 Kogunemine Otepäa lipuväljakule.

10.00 Rongkäik lipuväljakult kirikumõisa. Osalevad akadeemiliste organisatsioonide, kohalike omavalitsuste, jõustruktuuride, seltsingute, kollektiivide ja koolide esindused lippudega.

10.15 Kõned ja tervitused kirikumõisas.

10.00–17.00 Pastoraat on avatud. Näha saab Eesti lipu keskuse ja ERMi näitust.

11.00 Jumalateenistus Otepäa Maarja kirikus. Teenib EELK Valga praostkonna praost Mart Jaanson, esinevad koorid ja Tartu koolide õpilased.

13.00–15.00 Audiorännaku avamine linnamäel. Ain Mäesalu tutvustab Otepäa ajalugu, kitarril loob meeleolu Siim Kartau.

18.00 Kontsert Otepäa kirikus. Esineb Narva sümfooniaorkester, dirigent Anatoli Štšura (pilet 5 eurot, tulu läheb Otepäa kiriku heaks).

Sinimustvalge lipp oli esialgu Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) tunnus. Lipu õmblemise idee algataja oli Karl August Hermann abikaasa Paula Hermann. Mälestuste kohaselt osteti lipuriie Põltsamaalt ning Paula Hermann, Emilie Beermann ja Miina Härma õmblesid selle valmis. Emilie vend Christoph Beermann tegi lipule varre ja viis trikoloori seejärel Tartusse.

Sinimustvalge lipp pühitseti Otepäa kiriklas 4. juunil 1884. Üliõpilaste seltsi väljasõit sinna toimus Burchard Sperrlingi kutsel.

Küllasõitjail oli peidetult kaasas seltsile kingitud sinimustvalge siidlipp. Kui Otepäa kiriku tornikiiver paistma hakkas, päästeti lipukangas tuulde lehvima. Järgmisel päeval toimus kirikla saalis lipu pühitsemine ja õnnistamine. Avakõne pidas tollane seltsi esimees Peeter Hellat. Seejärel pühitses lippu kirikuõpetaja Rudolf Kallas.

Heinrich Rosenthal ütles tseremoonial: „Olgu Eestimaa täis kuradeid, meie lippu nad ei võida!“ Peale pühitsemist peideti lipp taas ära oma aega ootama.

Peale pikki arutelusid kehtestas riigikogu 27. juunil 1922 sinimustvalgele lipule riigilipu staatuse.

Heitlikel okupatsiooniaastatel õnnestus esimene riigilipp ära peita ja selle asukohta teadsid vaid vähesed.

Lõpuks jõudis lipp taas ERMi, kus seda on võimalik spetsiaalses lipusaalis imetleda praegugi.

Väljaspool muuseumi eksponeeritakse esimest sinimustvalget üksnes EÜSi üldkoosoleku loal ning seltsile väga olulistel tähtpäevadel.

Foto: Jaanus Silla

80 AASTAT TEISE MAAILMASÕJA LÕPUST EUROOPAS

Mälestustseremoonia Maarjamäel

Fotod: Jaanus Silla

14. JUUNI – 85 AASTAT JUUNIKÜÜDITAMISEST EESTIS

14. juunil 2025 toimus Maarjamäe kommunistiohvrite memoriaalis leinapäeva riiklik mälestustseremoonia, millega meenutatakse 84 aasta möödumist 1941. aasta juuniküüditamisest – ühest traagilisemast kuriteost Eesti rahva vastu.

Sel aastal möödus 84 aastat päevast, mil Nõukogude võimu esindajad saatsid vägivaldselt Siberisse üle 10 000 eestlase, nende seas lapsi, naisi ja vanureid. Leinapäeval mälestatakse neid süütuid ohvreid, austades nende kannatusi ja meenutades meie ajaloo valusaid peatükke.

Tseremoonia keskmes on mälestuskõned ja palvus, mille pidas EELK Põhja-Eesti piiskop Ove Sander. Toimus ka pargade asetamine. Muusikalised vahepalad esitas Tallinna Poistekoor Lydia Rahula juhendamisel.

Ajakava:

- 13.00 Raamatu „*Elame veel! Hans Alver juuniori päevik Siberi küüditamisajast 1941–1949*“ esitlus Eesti Mälu Instituudis (Tõnismägi 8, Tallinn)
- 15.15 – 15.50 Nimeplaatide avamine Maarjamäe memoriaali mälestusseina koridoris
- 15.50 Pargade asetamine ohvitseride mälestusmärgi jalamile Kaitseministeeriumi esindaja poolt
- 16.00 – 17.00 Mälestustseremoonia memoriaali „Koduaias“ – kõned, mälestuspalvus, muusika

Tammsaare pargis sai 14.–15. juunil näha Inimõiguste Instituudi loodud pildilugu juuniküüditamisest, mis kujutab veenvalt ja emotsionaalselt 1941. aasta küüditamist ning selle eel- ja

järellugu. Näitus põhineb Veiko Tammjärve ajaloolistel fotodel ning seda täiendab napp, kuid faktitihe tekstiline taust, mis aitab asetada traagilised sündmused ajaloolisse konteksti. Oma loo saavad rääkida nii ohvrid kui ka küüditajad – nii tuntud nimed kui tavainimesed. Pildilugu on kättesaadav ka veebis. Vabaduse väljakul on võimalik tutvuda küüditamise looga Eesti Mälu

Instituudi infokandjatel. Lisaks toimusid Eesti Memento Liidu eestvedamisel mälestusüritused üle kogu Eesti.

Leinapäeva korraldasid: Justiits- ja Digiministeerium, Inimõiguste Instituut, Eesti Mälu Instituut, Eesti Memento Liit, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit ja Eesti Noorteühenduste Liit.

14. JUUNI – MÄLESTUSÜRITUS VÄRSKAS

Värskas mälestati Eesti ohvitseri, kes arreteeriti ja veeti Siberisse 14. juunil 1941

Juuniküüditamise käigus vangistati ja viidi Venemaale 267 Eesti tegevväelast, enamus neist ohvitserid. Kaks kolmandikku neist (kes teenisid 22. territoriaalkorpuses) vangistati Värskas-Petersi suvelaagrites, ülejäänud mujal Eestis. Mahalaskmistest pääses ja Siberi vangilaagrist pöördus neist kodumaale tagasi vaid veidi rohkem kui 10%. Eesti ohvitserkonna likvideerimise korraldasid NSV Liidu julgeolekuorganid, arreteeritute nimekirjad koostasid Balti sõjaväeringkonna eriosakonna töötajad.

Mälestustseremoonial esinesid sõnavõttudega EVVL esimees Tiit Põder, Kaitseväge Akadeemia esindaja ja Seto kultuuritegelane Aare Hõrn.

Fotod: Jaanus Silla

14. juuni 1940

85 aastat Soome reisilennuki Kaleva allatulistamisest

NSV Liidu mere- ja õhublokaad Balti riikidele

1940. aasta juuni algusest valmistas NSV Liit intensiivselt ette sõjalist operatsiooni kolme Balti riigi täielikuks okupeerimiseks. 9. juunil 1940 kehtestati NSVL kaitse rahvakomissari marssal Sergei Timošenko direktiiviga nr 02622 Balti riikide ümber mere- ja õhublokaad (millest Balti riike ei teavitatud).

14. juuni 1940

Ettevalmistused sõjaliseks operatsiooniks jõudsid lõpule 14. juuniks. 14. juunil 1940 andis NSV Liidu mereväe rahvakomissar Nikolai Kuznetsov käsu tõkestada välismaiste lennukite ja laevade lahkumine Balti riikidest.

14. juunil 1940 oli Soome reisilennuk Kaleva lennanud plaanilise liinilennu marsruudil Stockholm-Turu-Helsingi-Tallinn. Umbes kell 13.55 startis Kaleva, lennureisi numbriga 1631, Tallinna lennuväljalt tagasiteekonnale Helsingisse. Pardal oli 2 meeskonnaliiget, 7 reisijat ja umbes 270 kg pagasit. Pärast kursi võtmist Soomele, lendasid Kaleva kõrvale kaks Nõukogude pommituslennukit Iljušin DB-3T, mis avasid vaheldumisi Kaleva pihta umbes 50 kuni 100 meetri kauguselt kuulipildujatule. Tabamuste tõttu vasakusse mootoris ja mujale sööstis Kaleva kell 14.05 selililennuasendis leekides ja suitsedes mõni kilomeeter Keri saarest kirde pool, Soome lahe vetesse. Kaleva tulistas alla polkovnik Š. Bedzinašvili lennuk. Nimetatud sõjakuritegu pandi toime kell 14.05 Tallinnast umbes 30 km kaugusel 2 km kõrgusel.

Kõik Kaleva pardal olnud inimesed said surma. Kaleva vettekukkumist nägid Eesti sõja-

väelased vaatluspostist Keri saarel ja mitmed kohalikud kalurid.

Eesti kalurid sõitsid kolme paadiga lennuki kukkumiskohale ning korjasid paatidesse veepinnal õlilaigus hulpivaid esemeid ja rahatähti. Kalurite veest üles korjatud raha ja esemed, sealhulgas mereveest leitud diplomaatilise posti konfiskeeris kell 14.47 samas kohas veepinnale tõusnud Nõukogude allveelaeva Štš-301 meeskond relva ähvardusel. Allveelaeva meeskond korjas lisaks ka ise kokku purunenud ja uppunud lennukist välja paiskunud ja veepinnal hulpivad postikotid ja muud esemed.

Kell 14.58 lendas põhja suunast Keri saare kohale Soome hävituslennuk Brewster (piloot Ilmari Juutilainen, Soome kuulsaim õhuäss), et otsida kadunuks jäänud reisilennukit. Hävituslennuk lendas kukkumiskohast kolm korda üle. Viimasel ülelennul avati Nõukogude allveelaevalt lennuki pihta kuulipildujatuli. Seejärel lendas hävituslennuk tagasi Soome suunas. Allveelaevale koguti veest korjatult umbes 100 kg diplomaatilist posti ja hulk eri riikide rahatähti. Allveelaevalt anti üleskorjatud saak üle Nõukogude Läänemere-laevastiku Uragan-tüüpi valvelaevale „Sneg“, mis toimetas selle Kroonlinna. Soome raadioluure püüdis kinni ja dešifreeris allveelaevalt Štš-301 saadetud raadioteate ning

Soome reisilennuk Kaleva, 14.06.1940

oli lennuki allatulistamise asjaoludega tegelikult kursis.

Surma said kõik lennuki pardal olnud inimesed – kaks meeskonnaliiget ja seitse reisijat:

- Bo Hermansson von Willebrand (lennuki kapten)
- Tauno Launis (radist)
- Henry William Antheil Jr. (USA diplomaat)
- Frederic Marty (Prantsusmaa diplomaatiline kuller)
- Paul Longuet (Prantsusmaa diplomaatiline kuller)
- Rudolf Cöllen (Saksamaa äriees)
- Friedrich-Wilhelm Offermann (Saksamaa äriees)
- Max Hettinger (Rootsi äriees)
- Gunvor Maria Luts

Lennuki allatulistamise põhjustest

Kaleva allatulistamise kohta mitu erinevat teooriat, mille kohaselt tulistasid venelased Soome reisilennuki alla kas olulise tähtsusega diplomaatilise posti kättesaamiseks või siis kartusest, et sellega põgenevad Eesti president ja valitsus.

Lennuki allatulistamise motiivid pole siiani selged. Väidetavalt püüdis Nõukogude juhtkond nii saada kätte diplomaatidega kaasas olnud olulisi dokumente ja diplomaatiliselt posti või ka takistada president Konstantin Pätsi võimalikku Eestist lahkumist. Kaleva allatulistamisega näitas NSV Liit, et on kehtestanud Eesti suhtes väljakuulutamata blokaadi. Selle kuriteo järel lakas Eesti ja Soome vaheline lennuliiklus paari päeva jooksul täielikult. Soome raadioluure püüdis kinni ja dešifreeris allveelaevalt Štš-301 saadetud raadioteate ning oli lennuki allatulistamise asjaoludega tegelikult kursis.

Muide, vene mereväelased ei suutnud tol ajal millegipärast taibata, et tegemist on regulaarsete sooritavate reisilennukitega. Oma ettekannetes nimetati mõlemat lennukit pidevalt transpordilennukiteks.

Kuigi tsiviillennuki allatulistamine oli ilmselge rahvusvahelise õiguse rikkumine Nõuko-

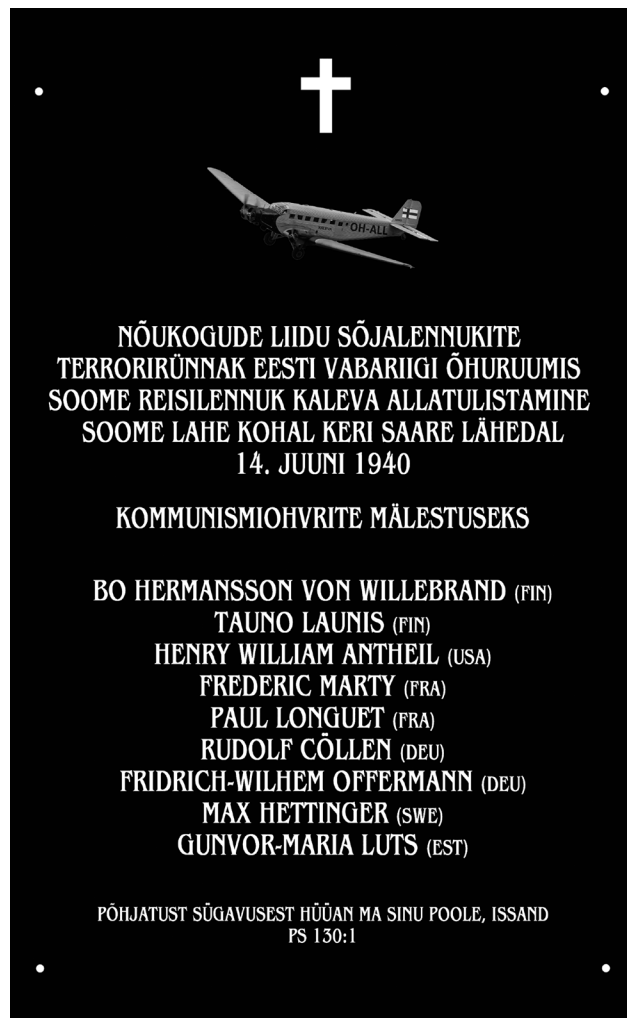
gude Liidu poolt, ei esitanud Eesti ega Soome NSV Liidule pärast lennuõnnetust ühtegi ametlikku protesti. Reisilennuki Kaleva allatulistamise põhjust ei avaldanud kunagi ka NSV Liit.

Omapärase kokkusattumusena hukkus allveelaev Štš-301 vaid umbes aasta hiljem (1941) ja mitte kaugel Kaleva hukkumiskohast, Soome laevade paigaldatud miinitõkkes.

1993. aastal avati reisilennuk Kaleval hukkunute mälestuseks Keri saarel mälestusmärk.

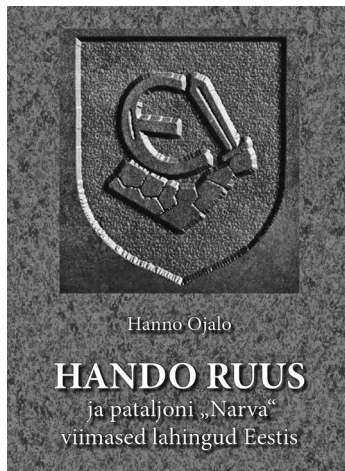
Kaleva vrakki ei leitud pikka aega üles olemata põhjalikest otsingutest. Arvati isegi, et Nõukogude okupatsioonivõimud Ju-52 lasid vraki hiljem uurimiseks üles tõsta ja kui asitõendi hävitada.

Kaleva vrakk leiti lõpuks 2024. aastal üles. Vraki jäänused lebavad Keri saarest umbes nelja miili kaugusel põhjas. Kaleva lennuki jäänused on 71 kuni 76 meetri sügavusel vees.

UUED RAAMATUD

Kirjastus Ammukaar

Hanno Ojalo

HANDO RUUS JA PATALJONI „NARVA“ VIIMASED LAHINGUD

Raamatus antakse ülevaade Hando Ruusi elust ja samuti kuulsa pataljoni „Narva“ järglase füsiljeepataljoni lahingutest Eestis 1944. aasta suvel ja sügisel Eesti Diviisi koosseisus.

Hanno Ojalo

„MOERO“ HUKK 1944

Raamatus jutustatakse ühest tuntuimast eestlasi puudutavast laevahukust Saksa laeval „Moero“, mille uputas 22. septembril 1944 Läti ranniku lähedal vene torpeedolennuk. Laeval hukkus erinevatel andmetel 500–2000 eestlast, põhiliselt haavatud sõdurid ja põgenikud, pääsenute hulgas oli eestlasi 157. Raamatus on ära toodud 15 pääsenu lühemad ja pikemad mälestused sellest traagilisest sündmusest.

ILMAR MÕTTUS

14. aprill 1926 – 12. juuni 2025

Viimsele rivistusele kutsuti pataljon "Narva" võitleja Ilmar Mõttus. Nüüd on kuulus Eesti surnupealuupataljon täies koosseisus teisepoolsuses koos.

Ilmar sündis 14. aprillil 1926. aastal Tartus,

Eesti Vabadusristi kavaleri Johann Mõttuse peres. Ta õppis Hugo Treffneri Gümnaasiumis. Osales 15-aastasena 1941. aasta Suvesõjas, kuulus Omakaitse ja Tartu Partisanide Esimesse Lahingukompaniisse. Astus 16-aastaselt vabatahtlikult Eesti Leegioni.

Alates novembrist 1942 suunati ta Pataljon "Narva" 2. kompanii 2. rühma, pärast seda mais 1943 diviisi "Wiking" luureüksusesse. Võitles Teises maailmasõjas Ukraina lahingutes Saksa armee koosseisus. Lahingutegevuses Dnepri ääres sai kaks korda haavata, mõlemal korral naasis rindele. Tuli koos üksusega välja kurikuulsast Tšerkassõ kotist. Hiljem määrati Riias paiknevasse tagavararügementi, kust suunati õppima Ohvitseride ettevalmistuskursustele. Enne ohvitseride kursusele minekut oli Harjumaal, Kloogal noorte väljaõpetaja. Ohvitseride kursustele ei jõudnudki, sest sõda sai selleks ajaks tema jaoks läbi.

Pärast sõda varjas Ilmar end okupatsiooni-võimude eest metsavennana Harju- ja Viljandimaal.

Aprillis 1953. arreteeriti ning saadeti Mor-dva vangilaagrisse.

Sunnitöölaagrist vabanes 1957. aastal. Eestisse jõudes töötas esialgu Viljandimaal linnakasvatuses, hiljem veel mitmes ametikohas. Hoolimata rängast sõja- ja vanglakogemusest lõi ta pere ja asus elama kodulinna Tartusse. Perre sündis tütar.

Ilmar oli hea isa ja vanaisa, ta oli innukas, teotahteline ja väga terava mõistusega. Ta soovis, et tema järeltulijatel läheks elus hästi, et kõik omandaksid kõrghariduse ja oleksid elus edasipüüdlikud. Ta oli ka kõva jahi- ja kalamees.

Ilmar Mõttus võttis hoogsalt osa Eesti Vabariigi taasiseseisvumise protsessidest. Ta oli üks Kaitseliidu Tartu maleva taasasutajatest. Oli klubi Wiking-Narva kauaaegne juhatuse liige ja abiesimees, viimase võitlejana klubi ridadesse jäädes oli Ilmar põhikirja kohaselt klubi president kuni surmani. Ta kuulus ka Eesti Endiste Poliitvangide Tartu Ühendusse ja oli Kaitseliidu Tartu maleva auliige.

Ilmar sängitatakse puhkama Tartu Raadi kalmistule abikaasa kõrvale. Teda jäävad leinama tütar ja lapselapsed peredega.

Perekonna nimel lapselaps major Kalev Vask Eesti Vabadusvõitlejate Liit

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

KOLONELLEITNANT LUI JAANSON

25. veebruar 1931 – 2. mai 2025

Lahkus aastatel 1997–1999 Kaitseliitu juhtinud kolonelleitnant Lui Jaanson.

Kaitseliidu Tartu maleva Tamme malevkonna liige Lui Jaanson sündis 25. veebruaril 1931 Tartus. Aastatel 1955–1960 tee-

nis ta Nõukogude armees lendurina ja õppis Kirovhradi sõjaväelendurite koolis, misjärel jätkas 1985. aastani tsiviillennunduses.

Kaitseliiduga liitus kolonelleitnant Jaanson 1992. aastal ja 1993. aastast teenis ta Kaitseliidu peastaabi väljaõppeosakonna täienduskursuste ülemana. Aastatel 1997–1999 juhtis kolonelleitnant Jaanson Kaitseliitu, misjärel jätkas Kaitseliidu ülema nõunikuna. Aastal 2000 arvati ta seoses piirvanuse täitumisega reservi.

Tartust pärit sõjaväelenduriharidusega 66-aastane Jaanson oli varem Kaitseliidu peastaabi täienduskursuste ülem. Kaitseliidu liige on Jaanson alates 1992. aastast, Eesti kaitsejõudude tegevteenistuses alates 1993. aastast. Teda on autasustatud Kaitseliidu teenetemärgiga.

Jaanson lõpetas Tartu 1. keskkooli ja 1954. aastal Ukrainas 60. Kirogorodi sõjaväelendu-

rite kooli. Aastatel 1955–1960 teenis Jaanson nõukogude armees Leningradi oblastis pommituslennukite polgus. 1960–1984 töötas ta Eesti tsiviillennundusvalitsuses. Jaanson läbis ka Taani kodukaitse kursused ja sai väljaõpet USA rahvuskaardis.

Alates 1993. aastast oli ta Kaitseliidu peastaabi väljaõppeosakonna täienduskursuste ülem, 1997–1999 Kaitseliidu ülema kohusetäitja ja 1999–2000 Kaitseliidu ülema nõunik. 2000. aastal määratud erru seoses piirvanuse täitumisega.

Teda on muuhulgas autasustatud Kotkaristi III klassi teenetemärgiga, Kaitseliidu Valgeristi II ja III klassi teenetemärgiga, Kaitseliidu teenetemedali III ja eriklassiga ning kaitseväge teenetemedaliga riigikaitseliste teenete eest. Lui Jaanson oli 1990. aasta veebruaris taastatud Kaitseliidu viies juht. Kaitseliidu esimene ülem oli Kalle Eller. Peale teda oli ülem kuni 1993. aasta jaanuarini Manivald Kasepõld. Seejärel juhtis kuni 1996. aasta jaanuarini Kaitseliitu praegune kaitseväge juhataja Johannes Kert ning 1996–1997 major Neeme Väli.

9. mail 2025 kogunesid Toris Eesti sõjameeste mälestuskirikus kolonelleitnant Lui Jaanson lähedased ja võitluskaaslased, et talle viimast austust avaldada.

Kolonelleitnant Lui Jaanson tuhk asetati Toris asuvasse Eesti sõjameeste mälestuskirkusse.

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

PALJU ÕNNE!

APRILL

Lembit Noor
Kuno Raude

MAI

Janek Tammisto
Uno Tallmeister
Heino Vompa
Lembit Laurent
Kaido Petermann
Virge Aas

Jüri Kask
Uno Muutra
Taivo Möller
Endel Roosipõld
Jüri Pääsuke

JUUNI

Jaan Arula
Enn Peterson
Jaan Harina
Alar Mägi
Jaak Puura

**Vaba Sõna
soovib kõigile
lugejaile head
Võidupüha!**

Infolehe toimetatus: H. Ojalo – toimetaja; küljendus ja trükk – Grano Digital OÜ, fotode autor – Aare Hindremäe

Eesti Vabadusvõitlejate Liit

Aadress: Toompea 8, Tallinn, 10130

Kontakt: Tel. 666 04 30

e-post: vabadusvoitlus@hot.ee

<http://www.evvl.ee>

